

Pohľad do histórie Ev. a. v. cirkevného zboru v Žiline

Novodobé dejiny Evanjelického augsburského vyznania cirkevného zboru v Žiline sa začali písať na konci 19. a začiatkom 20. storočia. Z formálneho hľadiska došlo až v roku 1901 k skutočnému obnoveniu, resp. založeniu terajšieho samostatného cirkevného zboru.

Založeniu zboru však predchádzala 11-ročná prípravná práca. Na začiatku bola totiž biskupom Preddunajského dištriktu Ev. cirkvi a. v. v Uhorsku Dr. Bedrichom Baltíkom zvolaná a vedená porada dňa 31. októbra 1890 v Žiline. Tam sa uzniesli ustanoviť a potom vyššími cirkevnými orgánmi nechať aj potvrdiť vikariát súľovského zboru. Znamenalo to toľko, že pod patronátom súľovského evanjelického farára mohol v Žiline a v presne vymedzenom okolí pôsobiť misijný kňaz. Sú to skutočné začiatky novodobého obdobia organizovaného života evanjelikov.

Dávno predtým, v 16. – 18. storočí, bezmála počas dvesto rokov, existovala kvitnúca evanjelická cirkev v Žiline. Ako to vlastne bolo?

Pri pohľade do minulosti zistíme, že korene evanjelickej cirkvi v tomto meste a okolí sú skutočne hlboké. Siahajú až do 16. storočia. Reformácia podnietená vystúpením Dr. Martina Luthera sa po roku 1517 veľmi rýchlo šírila po celej Európe. Myšlienky reformačného učenia čoskoro zasiahli celé Uhorsko. V rámci neho najmä obyvatelia Slovenska ochotne prijímali toto nové, na Bibliu založené vyjadrenie viery, obnovenej bohoslužby a života. Máme veľa príkladov keď vplyvné šľachtické rodiny alebo celé mestá a cirkevné zbory sa dobrovoľne hlásili k evanjelickej cirkvi.

Prvá písomná zmienka o evanjelickej cirkvi v Žiline pochádza z 23. apríla 1540 od tunajšieho farára Jána Barbomusa. Postupne sa väčšina obyvateľstva stala evanjelická. Podobne to bolo i v bližšom a ďalšom okolí. Zástupcovia miest Považská Bystrica, Púchov, Kysucké Nové Mesto, Bytča, Rajec i ďalších z viac než dvoch desiatok obcí zakladajú v Žiline v roku 1544 *congregáciu* (zhromaždenie, spoločenstvo) v hornej časti Trenčianskej stolice, tzv. *hornotrenčianske* či *žilinské contubernium* (seniorát).

Počas 16. a 17. storočia evanjelická cirkev v Žiline písala zlatými písmenami stránky dejín mesta, ale i celého Slovenska. Zriadená bola cirkevná škola, nazývaná i gymnázium či akadémia, uznávanej úrovne, na ktorom učili mnohí vzdelaní rektori (Bánovský, Matej Lochmann, Štefan Krušpíer, Alexander Socovinus, Eliáš Ladiver st. a ml., Gregor Lány, Matej Palumbíny atď.). K mestu sa viaže i slávna *žilinská synoda*, konaná 28. – 30. marca 1610 pod patronátom grófa Juraja Turzu. Známa sa stala i žilinská *tlačiareň Jána Dadana* (koncom 17. a zač. 18. stor.). Pôsobili tu aj viacerí literárne činní farári (pozri osobitný zoznam kňazov), ako aj pisatelia náboženskej poézie a hudobníci, napr. Juraj Lednický a Adam Plintovic.

Ani toto obdobie nebolo bez ťažkostí. Vyskytli sa roky útlaku, prenasledovania. Najťažšie prišli po r. 1673. Nepomohli ani krátkodobé, hoci aj výrazné víťazstvá stavovských povstaní. Panovnícky rod Habsburgovcov z Viedne, predstavitelia šľachty a vysoký klérus katolíckej cirkvi použili všetky prostriedky nevynímajúc ani kruté násilie, aby potlačili a úplne zničili evanjelickú cirkev.

V r. 1699 žilo v Žiline 2 682 obyvateľov, z toho po rôznych formách nátlaku sa hlásilo už 378 ku katolíkom, ale ešte stále bolo v meste 2 304 evanjelikov. K lepšiemu začalo svitať počas víťazného ťaženia povstalcov pod vedením Fraňa II. Rákociho. Za farára do Žiliny bol v máji r. 1704 pozvaný Daniel Krman, predtým a potom aj neskoršie farár na Myjave. Zvolený bol za

superintendenta - biskupa prešporskej, nitrianskej, trenčianskej, oravskej a liptovskej stolice. Patril k vedúcim osobnostiam ružomerskej synody v r. 1707. Počas cesty za švédskym kráľom, ktorého šiel požiadať o podporu pre evanjelikov na Slovensku, mu rodinu vyhnali zo žilinskej fary a evanjelikom bol 20. decembra 1708 definitívne odňatý i farský kostol.

Následne život evanjelickej cirkvi v Žiline a na okolí úplne zanikol. Jediným miestom v hornotrenčianskej stolici, kde podľa uzavretia šopronského snemu z r. 1681 mohli evanjelici mať svoj kostol, bol Súľov. V Žiline sa za pomoci šľachty a jezuitov podarilo zlomiť odpor evanjelikov. Na pamiatku dovŕšenia rekatolizácie, tohto neslávného víťazstva, bola v r. 1738 na Mariánskom námestí postavená socha Immaculaty. Za dlhé desaťročia v meste nežil ani jeden evanjelik. Lepšie tomu nebolo ani po vydaní Tolerančného patentu v r. 1781.

Evanjelickí kňazi v Žiline

1. Ján Barbomus	1540 - 1543	
2. Ján Fabri	1544 - 1545	
3. Blažej Bothuš	1546 - 1569	
4. Gregor Damiani	1570 - 1576	
5. Juraj Lovčáni	1577 - 1600	Tento bol určitý čas vyhnaný z fary.
6. Daniel Drako	1601 - 1602	
7. Joachim Fabry	1603 - 1612	V rôznych prameňoch sa medzi
8. Timoteus Lovčáni	1612 - 1617	farármi uvádzajú aj iné mená,
9. Michal Crispin (Krišpín)	1619 - 1639	najmä v 16. a 17. stor. Viacerí
10. Eliáš Ladiver	1639 - 1673	účinkovali v zbore ako diakoni a
11. Ján Nostitius	1682 - 1683	rektori (učitelia).
12. Daniel Krman, ml. superintendent od r. 1706	1704 - 1708	
13. Žigmund Križan	1890 - 1892	
14. Emil Heinlein	1892 - 1895	Títo štyria (pod č. 13 -16)
15. Jozef Moschta	1896 - 1897	pôsobili ako kapláni súľov-
16. Miloslav Križan	1898 - 1903	ského zboru.
17. Miloš Kišš 1. farár samostatného cirkevného zboru	1903 - 1921	
18. Fedor Ruppeldt biskup ZD 1947 - 52	1921 - 1952	V rokoch 1930 - 1938 zastupujú
19. Vladimír Marenčiak kaplánom v Žiline od 12. januára 1944	1952 - 1976	v zbore často neprítomného
20. Milan Kachnič	1977	farára F. Ruppeldta viacerí
21. Ján Beňuch	1978 - 1997	kapláni. Najdlhšie a požehnane
22. Ondrej Peťkovský Zuzana Peťkovská	1998 - 2005 1998 - 2004/5	účinkoval Ondrej Antal v rokoch
23. Radoslav Danko Andrea Danková,	2005 - 2008 2005 - 2007	1938 - 1944.
24. Marián Kaňuch	2008 -	
25. Oľga Kaňuchová Martin Ondráček	2008 - 2009 -	

Aj za farára Vladimíra Marenčiaka účinkovali viacerí kapláni. Od r. 1959 - 1968 Ľudmila Veselá, rod. Plesníková, a krátko (v r. 1967/68) i jej manžel Daniel Veselý pôsobia vo fílii Rajec. Tam bol i Štefan Mikuš (1968 - 1971) a posledným kaplánom v Žiline bol Peter Gažík 1975 - 1976.

Zastavenia pri významnejších medzníkoch

(Prvé polstoročie samostatnosti 1901 - 1952)

Po roku 1540 sa v Žiline a v okolitých mestečkách a obciach ujali reformačné myšlienky. Evanjelické učenie malo veľkú odozvu u väčšiny obyvateľov. Vznikli mnohé kvitnúce cirkevné zbory, v Žiline prosperovala aj cirkevná škola, tlačiareň. V roku 1610 bola vo farskom kostole známa žilinská synoda pod vedením palatína krajiny, grófa Juraja Turzu.

Lenže krutá protireformácia sa koncom 17. storočia neprajne presadila aj v našom meste a evanjelický zbor po roku 1708 úplne zanikol. Podobne ako na celom Slovensku, aj tu boli evanjelikom násilne odobraté kostoly, kňazi a učitelia vyhnaní. Pre široké okolie hornej časti Trenčianskej stolice zostal zachovaný len jediný evanjelický cirkevný zbor v Súľove.

K zmene prišlo až koncom 19. storočia.

1899 - zásluhou Dr. Jána Milca, žilinského advokáta boli v jeho súkromnom dome zadržané služby Božie

1890 - počas návštevy biskupa B. Baltíka bola zriadená kaplánska stanica súľovského cirkevného zboru so stálym duchovným pre Žilinu a okolie. Služby Božie sa konajú v prenajatom dome na Hornom Vale.

1895 - rozhodnutie postaviť budovu pre bohoslužobné účely a faru.

1900 - kúpené harmónium, malý Cottage organ. Evanjelikov bolo v r. 1899 / 1900 v Žiline okolo 140, v Bytčici 150 a v diaspore od Čadce až po Bytču asi 200, spolu do 500 duší.

1901 - počas vizitácie biskupa Bedricha Baltíka (20. a 21. mája), z doterajšieho vikariátu súľovskej cirkvi bol utvorený (v novembri 1901 úradne potvrdený) samostatný cirkevný zbor v Žiline.

Počas trvania vikariátu v Žiline pôsobili nasledovní kapláni: Žigmund Križan (1890-92), Emil Heinlein (1892-95), Jozef Maschtana (1896-97) a Miloslav Križan (1898-1903).

Prví dozorcovia: Advokát Dr. Ján Milec (1890-1901) a jeho zať advokát Dr. Milan Kohút (1901-1916). V roku 1919 bol menovaný (r. 1922 zvolený) za dozorca Andrej Bacher, správca žilinskej filiálky Slov. banky.

1903 - za farára zvolený Miloš Kišš, dovtedy farár v Štrbe. Začala sa výstavba modlitebne a fary na Kuzmányho ulici.

Dňa 7. 8. 1904 budova bola vysvätená a zároveň inštalovaný i prvý farár M. Kišš.

1910 - veľkou slávnosťou zasvätená 300 ročná pamiatka Žilinskej synody.

1912 - „mali v Žiline početní duchovní a svetskí mužovia“ z cirk. zborov liptovského, oravského, turčianskeho, trenčianskeho a nitrianskeho poradu pred synodou, ktorá mala byť v r. 1913 v Budapešti. Z porady bolo rozposlané „Osvedčenie... i naše stanovisko, naše sťažnosti a žiadosti...“

1921 - odchádza prvý farár samostatného zboru Miloš Kišš (* 19. 1. 1873 v Podlužanoch - + 15. 8. 1943 v Modre), za farára do Slatiny n/Bebravou.

Na uprázdnené miesto je 25. septembra 1921 zvolený Fedor F. Ruppeltdt, farár v Sučanoch. Po príchode do Žiliny, hneď na druhý deň - 6. novembra - bol inštalovaný.

Od r. 1921 v Bytčici je evanjelická cirkevná škola, v jednej z budov kubelíkovského majetku, ktorý zakúpili miestni občania pre rímskokatolícku (2/3) a evanjelickú školu (1/3). Dlhoročným učiteľom a organistom bol Jozef Fleischhacker (rodák z Modry, nar. 9. 12. 1895 zom. 21. 8. 1968 v Žiline). V Žiline bola určitý čas (1941 - 45) i ďalšia evanjelická cirkevná

škola. "Ale v júni 1945 stratili sme obe dovtedajšie evanjelické ľudové školy v našom zbere." (F. Ruppeldt v zborovom časopise Pozdrav č. 28, 1946)

1923 - farár F. Ruppeldt zostavuje a vydáva zborový časopis, POZDRAV domácim viery cirkevného zboru evanjelického a. v. žilinského. Posledné vyšlo tlačou číslo 32 v r. 1950. Ďalšie čísla 33, 34 a 35 v rokoch 1951, 1952 a 1953 boli zostavené, ale na ich vydanie „nebol daný súhlas od štátneho cirkevného úradu“ (poznámenal F. Ruppeldt). *Vydávanie časopisu obnovené až číslom 1 (33), október 1998.*

1930 - 31 bol farár F. Ruppeldt ako predstaviteľ Ev. cirkvi na Slovensku 3 a pol mesiaca v Spojených štátoch amerických. Navštívil tam mnohé cirk. zbory, viedol rozhovory (s predstaviteľmi približne 90 000 slov. evanjelikov).

1935 - Po mnohých prípravách cirkevný zbor sa pustil do stavby kostola. Plány zhotovil arch. Milan M. Harminc, stavbu viedol Michal Kováč, miestny staviteľ a člen ev. cirk. zboru.

1936 - 11. októbra bol kostol slávnostne posvätený (posviacku vykonal Dr. Samuel Š. Osuský, biskup ZD a kázeň povedal Dr. Vladimír Čobrda, gen. biskup. Prítomní boli mnohí hostia).

Dozorca zboru Andrej Bacher sa vzdal úradu v r. 1937. Po ňom túto funkciu prevzal Michal Kováč, staviteľ chrámu a zotrval v nej až do svojej smrti r. 1948. Po ňom bol dozorcom Miloš Lenčo.

1938 - 39 bola postavená fara podľa plánov M. Kováča, ktorý ju aj staval.

1938 - od 1. marca je v Žiline stálym kaplánom Ondrej Antal. Venoval sa práci s deťmi a mládežou. Zo Žiliny odišiel 11. januára 1944 do Zvolena a odtiaľ prišiel na jeho miesto kaplán Vladimír Marenčiak (16. 1. v kostole privítaný).

1940 - budova modlitebne a fary na Kuzmányho ul. bola predaná rodine Švihálekovej (za 230 000.- Ks), ktorá v nej zriadila živnosť Sklenárstvo (v tom pokračuje i dnes).

Vojnové roky 1939 - 1945 boli pre cirkevný zbor veľkou skúškou. Farár F. Ruppeldt bol štátnym režimom stíhaný a viackrát i väznený.

1947 - cirkevnými zbormi západného dištriktu bol vyvolený za biskupa žilinský farár Fedor Ruppeldt. V úrade zotrval do r. 1952, kedy sa pre nátlak zo strany štátnych orgánov funkcie biskupa vzdal. Svoj úrad mal biskup F. Ruppeldt v Bratislave, ale zostal bývať v Žiline a v zbere pôsobil kaplán Vladimír Marenčiak. Za farára bol zvolený a inštalovaný v r. 1952.

1948 - organ do kostola vyhotovila a postavila firma Bratia Rieger a J. Kloss v Krnove.

Od r. 1952 na základe novej reorganizácie seniorátov, patrí Žilina spolu so zbormi púchovskej doliny a Považia, do Turčianskeho seniorátu. Predtým (do roku 1952, aj v období po reformácii) patrila do Trenčianskeho seniorátu.

* * *

Opísať posledných 60 rokov CZ ECAV v Žiline si vyžiada nielen zohľadnenie a štúdium dobových dokumentov, ale aj autentických svedectiev žijúcich svedkov tohto obdobia. Celkove môžeme povedať, že bolo v určitých fázach poznačené na jednej strane snahou o zachovanie dedičstva, zápasom o prežitie v ťažkých skúškach, hľadaním optimálnych možností. Na strane druhej sa vyskytli aj zlyhania, roky útlmu, bezradnosti a kapitulácie pred ťažkosťami.

Radosť, úspechy, ale aj žiaľ, sklamanie a bolesť spolu s veriacimi intenzívne prežívali počas tohto posledného obdobia zboroví farári V. Marenčiak, J. Beňuch, O. Peťkovský či R. Danko s najbližšími spolupracovníkmi (kapláni, dozorcovia, presbyteri, kantori, kostolníci atď.).

Za všetko buď sláva Všemohúcemu a Milostivému Bohu!

Text k fotografiám na pohľadnici k 100. výročiu samostatnosti CZ v Žiline, 1901 - 2001

Fara a modlitebňa na Kuzmányho ulici (postavená v r. 1903 - 1904). V popredí prvý farár samostatného zboru Miloš Kišš (v Žiline 1903 - 1921) s manželkou Zuzanou, rod. Minárikovou, a synom Ivanom. Záber je spreď roku 1910.

Modlitebňa slúžila zboru do roku 1936 a fara do r. 1939. Potom cirkev budovu v r. 1940 odpredala rodine Švihálekovej, v nej i dnes sídli sklenárska firma „Švihálek“.

Evanjelický kostol a fara

Kostol postavil staviteľ Michal Kováč v r. 1935-36 podľa projektov známeho architekta Milana M. Harminca, faru zase podľa vlastných plánov v r. 1938 - 39.

Fedor F. Ruppeltdt (* 1. júna 1886 - + 25. augusta 1979),
ev. farár v Žiline (1921 - 47) a biskup ZD (1947 - 52)

Zo Žiliny pochádzajú:

Miloslav Blaho, farár - senior, (narodený síce v Necpaloch 15. 10. 1926, ale confirmovaný v Žiline 13. mája 1940 Fedorom Ruppeltdtom). Žije na dôchodku v Žiline od r. 2001.

Najnovšie zo žilinských rodákov v kňazských radoch sú **Peter Švehla**, farár v Senici, a **Daniel Baláž**, kaplán na Starej Turej.

Z Rajca, žilinskej dcérocirkvi, pochádzajú: **Ivan Mikuš**, farár v Súľove, **Daniel Duraj**, farár v Hornej Mičinej, a Andrea Cabadová, rod. Žuchová, nám. farárka v Dolnom Kubíne (Tvrdošíne).

Ondrej Petkovský